

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ *

Υπό BERTRAND DE JOUVENEL, προέδρου τῆς Ἑταιρίας οἰκονομικῶν, βιομηχανικῶν, κοινωνικῶν μελετῶν καὶ βιβλιογραφικῆς ἐνημερώσεως

Ὁ συγγραφεὺς Bertrand de Jouvenel εἶναι ἕνας εἰδικός, πολὺ γνωστός περὶ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα. Ἀπὸ πολὺ ἔνωρις ἠσχολήθη μὲ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν, ἐδημοσίευσεν πολυάριθμους μελέτες ἐπὶ διεθνῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων καὶ ἐκλήθη ἀπὸ πολλὰ ξένα Πανεπιστήμια, κυρίως ἀγγλικά, ὅπου ἐδίδαξε οὐ ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Εἶναι συγγραφεὺς εἴκοσι περίπου τόμων ὥρισμένα ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀναλύουν τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν: Κρίσις τοῦ ἀμερικανικοῦ καπιταλισμοῦ (1933), Προβλήματα τῆς σοσιαλιστικῆς Ἀγγλίας (1947), Ἡ Ἀμερικὴ στὴν Εὐρώπη (1948). Ἄλλα ἔργα του ἔχουν ἱστορικὸν χαρακτῆρα: Ἀπὸ τὸν ἕνα πόλεμο στὸν ἄλλον (1940), Ὁ ἠπειρωτικὸς ἀποικλισμὸς (1942). Ἄλλα ἀλλὰ ἔργα του προσπαθοῦν νὰ πραγματευθοῦν πολιτικὰ θέματα: Περὶ τῆς ἐξουσίας: Φυσικὴ ἱστορία τῆς ἐξελιξέως της, Δοκίμιον ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ρουσσώ (μὲ ἔκδοσιν σχελισμένην τοῦ Κοινωνικοῦ Συμβολαίου) (1946).

Ὡς οἰκονομολόγος, ποὺ ἐκλήθη νὰ ἐμιλήσω πρὸς διευθυντὰς ἐπιχειρήσεων, θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀναπτύξω κυρίως τὶς σχέσεις ποὺ ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο κατηγοριῶν τῶν ἀνθρώπων, τῶν οἰκονομολόγων καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐκθέσεώς μου θὰ σὰς ὑπενθυμίσω ὅτι, ἐκ παραδόσεως, ὁ οἰκονομολόγος ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν εἰς τὸ σύνολόν της καὶ ὄχι διὰ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐπιχειρήσεων ἢ ἀπασχόλησις του ἐπὶ γενικοῦ πεδίου, ταυτίζεται μὲ τὴν ἀντίστοιχον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπὶ τοῦ ἰδιαιτέρου του πεδίου. Ἀπὸ ἐδῶ ἀπορρέει τὸ ὄλο καὶ αὐξάνομενον ἐνδιαφέρον τοῦ οἰκονομολόγου διὰ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος θὰ ἀναπτύξω πῶς ὁ οἰκονομολόγος φαντάζεται τὴν ἐπιχείρησιν καὶ εἰς τὸ τρίτον διατὶ ἀκαταμαχῆτως θὰ ὀδηγηθῆ νὰ ἐργασθῆ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν διευθύνοντα αὐτήν.

Ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐπιχειρήσεων

Τουλάχιστον ἀπὸ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ὑπάρχουν συγγραφεῖς, ποὺ μποροῦμε νὰ τοὺς ὀνομάσουμε «οἰκονομολόγους». Κατ' ἀρχήν, αὐτὸ ποὺ τοὺς καθορίζει ὡς οἰκονομολόγους, εἶναι ἡ προσπάθειά τους νὰ ἐξηγοῦν ἀσυνήθην φαινόμενα, ὅπως «ἡ γενικὴ ἀνοδος τῆς τιμῆς τῶν τροφίμων» ἢ «ἡ καταπληκτικὴ αὐξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλητῶν (vagabonds)», «ἡ διαφυγὴ τῶν εἰδῶν ἐκτὸς τοῦ βασιλείου». Πληθωρισμὸς, ἀνεργία, ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, πληγὴς ὄχι ἄγνωστες στὸν αἰῶνα μας, ἦταν τὰ πρῶτα ἀντικείμενα προσοχῆς τῶν οἰκονομολόγων. Ὅπως φυσικὰ προχωροῦμε ἀπὸ τὴν παθολογίαν εἰς τὴν φυσιολογίαν, ἔτσι ἡ προσπάθεια τῆς κατανοήσεως ἀσυνήθων φαινομένων ἀπαιτοῦσε μίαν προσπάθειαν γενικῆς συλλήψεως

* Ἐκθεσις, γενομένη εἰς Βρυξέλλας, τὴν 10 - 12 Δεκεμβρίου 1956, κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Διασκέψεων, ἐπὶ τῇ 30ῃ ἑπετείῳ τῆς Βελγικῆς Ἐθνικῆς Ἐπιστημονικῆς Ὄργανώσεως.

του οικονομικού συστήματος, αυτό που σήμερα ονομάζουμε κύκλωμα ή ισορροπία.

Έν τούτοις, από τα πρώτα ήδη φελλίσματά της ή πολιτική οικονομία δέν ήταν σαφώς αναλυτική, αλλά ήταν πάρα πολύ περιγραφική. Οί οικονομολόγοι ήσαν σύμβουλοι : αλλά σύμβουλοι τίνος ; Του Πρίγκηπος. Η ιδιότητα του «καμεραλιστού» είναι κυρίως γερμανική και εφαρμόζεται στην περίπτωση των συγγραφών, που ανταποκρίνονται στην φροντίδα του Πρίγκηπος να έχη ένα θησαυροφυλάκειον καλά εφωδιασμένον ως μέσον ισχύος. Με μία τολμηρά γενίκευση μπορούμε να σκεφθούμε ότι οι περισσότεροι παλαιοί οικονομολόγοι ήσαν, στην ουσία, καμεραλισταί. Όμιλοσαν πολλές φορές στον Πρίγκηπα για τους οικονομικούς πόρους που αναζητούσε και, με την ευκαιρία αυτή, του ανέπτυσσαν ότι απαραίτητος όρος αναπτύξεως των οικονομικών αυτών πόρων ήταν ο έθνικος πλουτισμός, του οποίου και συζητούσαν τον τρόπο επιτεύξεως.

Τοιουτοτρόπως, από την αρχή ήδη, οι οικονομολόγοι είχαν ένα πολύ έκτεταμένο όπτικόν πεδίο. Πρώτον, ανησύχησαν για τα άτυχήματα που συνέβαιναν στην οικονομική ζωή και ανεζήτησαν την αρμόζουσα πολιτική για να τα εμποδίσουν : δηλαδή καλλιέργησαν την τέχνη της συγκυριακής σταθεροποιήσεως, — όπως την ονομάζουν σήμερα — ή όποια άποτελεί ένα από τους μεγαλύτερους κλάδους της συγχρόνου μας οικονομικής επιστήμης. Δεύτερον, αφού επέτυχαν να γίνη ευκολώτερα άποδεκτή ή γνώμη των ότι εις τδ σημεϊον αυτό έγκειται τδ συμφέρον του Πρίγκηπος, έξεθείασαν εκείνο που σήμερα ονομάζομεν πολιτικήν οικονομικήν άναπτύξεως και ή όποια άποτελεί ένα άλλον μεγάλον κλάδον της επιστήμης.

Συγκυριακή σταθεροποιήσις και οικονομική άνάπτυξις, αυτά τά δύο μεγάλα θέματα της εποχής μας άπασχολούσαν ήδη τους συγγραφείς του δεκάτου έκτου και δεκάτου έβδομου αϊώνος. Έκείνο όμως που θέλω να υπογραμμίσω είναι ότι αυτά τά δύο προβλήματα επιβάλλουν να δίδωνται συμβουλαί εις τους κυβερνήτας.

Ό από μέρους μου καθορισμός των μεγάλων θεμάτων της πολιτικής οικονομίας θα έκπλήξη ίσως εκείνους, που έχουν ύπ' όψει των τίς μεγάλες διαμάχες επί του θέματος της έλευθερίας των συναλλαγών ή του προστατευτισμού (protectionnisme), του οικονομικού φιλελευθερισμού (laissez - faire) ή του κρατικού παρεμβατισμού. Πρέπει όμως να ένθυμούμεθα ότι ή έλευθερία των συναλλαγών και ο οικονομικός φιλελευθερισμός (ή αντίθέτως ο προστατευτισμός και ο κρατικός παρεμβατισμός) ύπεδείχθησαν ως μέσα θεωρούμενα κατάλληλα να άποδώσουν τδ μέγιστον της άναπτύξεως, με την έλαχίστην ζημίαν του έθνικου πλούτου. Είναι πολύ χαρακτηριστικόν ότι ο Adam Smith, ο όποιος θεωρείται ο πατέρας της έλευθερίας των συναλλαγών και του οικονομικού φιλελευθερισμού, τιλοφόρησε τδ περίφημο βιβλίον του : « Έρευνα επί της φύσεως και των αιτίων του πλούτου των έθνών ».

Τί είναι πλούτος ; τδ έρώτημα αυτό που έχει φιλοσοφικές πλευρές, άποτελεί σήμερα τδ αντικείμενον ενός πολύ ξεχωριστου κλάδου της επιστήμης που ονομάζεται Οικονομία της Εϋημερίας (Welfare Economics). Ποια είναι τά αίτια της άναπτύξεως αυτού του πλούτου και κυρίως πώς μπορούμε να προωθήσουμε την άνάπτυξή του ; Είναι αυτό που έμφανίζεται σήμερα ως ο κύριος κορμός της επιστήμης Οικονομία της Άναπτύξεως (Economics of Growth). Και τώρα, ή φροντίδα της μειώσεως των ζημιών στην οικονομική ζωή, ύποτάσσεται στην κύρια

φροντίδα τῆς αὐξήσεως, ὅπως ἀποδεικνύει καὶ ἡ καθημερινὰ ἀκουόμενη διατύπωση : « αὐξήσις χωρὶς πληθωρισμός, αὐξήσις χωρὶς ἐξωτερικὸ ἔλλειμμα ».

Ἡ ἐπίμονη προσπάθεια γιὰ τὴν οἰκονομικὴ αὐξηση ἔχει ἀποτέλεσμα νὰ συγγενεύουν οἱ σύγχρονοι οἰκονομολόγοι περισσότερο μὲ τοὺς οἰκονομολόγους τοῦ δεκάτου ἐβδόμου παρὰ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες ἀνακαλύψει τὴν καταπληκτικὴ ἄξια ὠρισμένων ρυθμιστικῶν μηχανισμῶν (ajusteurs) ἀπησχολοῦντο περισσότερο νὰ τοὺς θαυμάζουν καὶ νὰ τοὺς σέβωνται, παρὰ νὰ ἐπιτυγχάνουν συγκεκριμένα καὶ καθωρισμένα ἀποτελέσματα.

Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέσις νὰ ἀναπτύξουμε διὰ μακρῶν τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν κυρίων προαπασχολήσεων τῶν οἰκονομολόγων : εἶναι ἓνα ἐνδιαφέρον θέμα, ὅχι ὅμως τὸ ἰδικόν μας. Αὐτὸ ποῦ θέλω νὰ διασαφίσω εἶναι ὅτι τὸ βλέμμα τοῦ οἰκονομολόγου ἀγκάλιασε πάντοτε τὸ οἰκονομικὸ σύστημα, θεωρούμενο ἄλλοτε ὡς ἓνα σύστημα ἰσορροπίας, ὅπου παρατηρεῖ κανεὶς τὸν ἀνταγωνισμό τῶν συμφερόντων (ἄποψις κυρίως τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος), ἄλλοτε ὡς ἓνα σύνολο γιὰ τὸ ὁποῖο συνιστᾶται μία διαδικασία ἀναπτύξεως (σύγχρονη ἄποψις, ἡ ὁποία ἐφαρμόζεται κυρίως στὴν ἐθνικὴ οἰκονομία)· καὶ ὅτι τὸ βλέμμα αὐτὸ μόνον ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια εἶναι προσκολλημένο ἰδιαίτερα στὴν ἐπιχειρήση.

Ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία ζητεῖ κατ' ἀρχὴν νὰ ἐντυπωσιάσῃ τὴν φαντασία τοῦ μελετητοῦ, κἀνοντάς τον νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν πάρα πολὺ μεγάλη ποικιλία ἀντικειμένων καὶ ὑπηρεσιῶν, ποῦ χρησιμοποιεῖ καθημερινὰ, καὶ νὰ τοῦ παρουσιάσῃ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ὡς τὸν τελικὸ σκοπὸ μιᾶς μακρᾶς σειρᾶς διαφόρων δραστηριοτήτων.

Ἐνατρέχοντας βῆμα πρὸς βῆμα στὶς πολυάριθμες ἀλυσίδες, ποῦ συγκλίνουν γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸν τρόπο ζωῆς ἐνὸς ἀτόμου, ξαναβρίσκουμε νὰ παρεμβαίνουν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ὅλες οἱ μορφές ποῦ προσέλαβε ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα. Κατόπιν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ μορφές τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος συνίστανται στὴν ἐφαρμογὴ διαθεσίμων δυνάμεων ἐργασίας σὲ δοσμένους φυσικοὺς πόρους μέσῳ ἐργαλείων καὶ διευθετήσεων, ποῦ ἔχουν προετοιμασθῆ. Ἐπειτα σκέπτεται κανεὶς ὅτι αὐτὲς οἱ τρεῖς μεγάλες κατηγορίαι « τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς » σὲ μία δοσμένη στιγμή εἶναι περιορισμένες. Ἀπὸ ἐδῶ ἀπορρέει τὸ κατ' ἐξοχὴν « οἰκονομικὸν πρόβλημα », — καὶ τότε ἀπευθυνόμεθα στὴν λογικὴ, — δηλαδὴ νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντας παραγωγικοὺς πόρους τὸ μέγιστο δυνατόν ὄφελος· καὶ ὅπως τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐκτείνεται μέσα στὸ χρόνο, καταλήγει κανεὶς νὰ σκεφθῆ ὅτι πρόκειται διαδοχικὰ νὰ πραγματοποιήσουμε αὐξουσες ἐπιτεύξεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπονοεῖ τὴν ἐπέκταση τῶν παραγωγικῶν πόρων, ὅσο εἶναι δυνατόν νὰ ἐπεκταθοῦν, μὲ τὴν συσσώρευση γνῶσεων καὶ κεφαλαίου.

Μία τέτοιου εἴδους πρωτοβουλία εἶναι σωτήρια γιὰτι ἀμέσως μᾶς κάνει νὰ σκεφθοῦμε πῶς εἶναι δυνατόν διαδοχικὰ νὰ μεγαλώσουμε τὴν ἐκροή (output), ξεκινώντας ἀπὸ μία ἀρχικὰ δοσμένη εἰσορή (input)· ἀπ' ἐδῶ προκύπτει ὡς πόρισμα ὅτι ἐπιβάλλεται μείωσις τῆς εἰσορῆς γιὰ κάθε καθωρισμένη ἐκροή. Αὐτὸ ὅμως μᾶς παρασύρει νὰ φαντασθοῦμε τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλάσσονος ἐνεργείας — γιὰτι περὶ αὐτοῦ πρόκειται — σὲ κλίμακα ἐθνικῆς οἰκονομίας, ὅχι μόνον ἐπιφανειακὰ ἀλλὰ σχεδὸν ἀποκλειστικὰ. Ὁ ἐνδιαφεροῦμε λοιπὸν διὰ τὴν καλυ-

τέραν κατανομήν τοῦ συνολικοῦ προϊόντος μεταξύ καταναλώσεως καὶ ἐπενδύσεων, διὰ τὴν καλυτέραν κατανομήν τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν ἐπενδύσεων μεταξύ βιομηχανιῶν (ἢ λέξεις λαμβάνεται ἐδῶ ὡς συνώνυμος τῶν μορφῶν δραστηριότητος), διὰ τὴν αὐξησιν τῆς μέσης παραγωγικότητος σὲ κάθε βιομηχανία. Μὲ μία λέξις θὰ σκεφθοῦμε γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν διευθέτησιν τοῦ ἐθνικοῦ μακροκόσμου, καὶ αὐτὸ εἶναι περίφημο, ἀλλὰ θὰ ἀδιαφορήσομε γιὰ τὸν μικρόκοσμον ποὺ τὸν ἀποτελεῖ, γιὰ τὴν «οἰκονομικὴ μονάδα», τὴν ἐπιχείρησιν.

Κανεὶς σήμερον δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται οἰκονομολόγος ἂν ἀγνοεῖ κατὰ ποῖον τρόπο στὴ χώρα του (καὶ σὲ ἄλλες χώρας) τὸ ἐνεργὸν προσωπικὸν εἶναι κατανεμημένο μεταξύ τῶν βιομηχανιῶν (μὲ τὴν πλατύτερη ἔννοια ποὺ καθορίσαμε πρὸς πάνω), μὲ τί προικοδοτήσεις κεφαλαίου συνδυάζεται σὲ κάθε μία χωριστά, μέσῳ ποίων τομέων δραστηριότητος οἱ φυσικοὶ πόροι εἰσέρχονται στὸ οἰκονομικὸν κύκλωμα καὶ μὲ ποιὰς ἀναλογίας Ἐνῶ ὁμοῦς ὁ κυρίως οἰκονομολόγος θεωρεῖ ὡς οἰκονομικὴ πρόδοσιν τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν συντελεστῶν καὶ ὡς πρόδοσιν τῆς κάθε χωριστῆς βιομηχανίας τὴν οἰκονομικώτερην χρησιμοποίησιν τῶν συντελεστῶν τούτων, ταυτοχρόνως δείχνει μοναδικὴ ἀδιαφορία γιὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ τὸν συνδυασμὸν τῶν παραγόντων καὶ ἀναζητεῖ τὴν μεγαλυτέρα τῶν ἀποτελεσματικότητων (efficacité) : τὸν ἐπιχειρηματία.

Ὁ οἰκονομολόγος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ποτισμένος μὲ τίς ἰδέας τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τοῦ συναγωνισμοῦ, ἀσχολήθηκε πολὺ μὲ τὸν ἐπιχειρηματία· θεβαίωσε ὅτι ἀφοῦ τὸ κέρδος συνίσταται στὴν διαφορὰ μεταξύ τῆς συναλλακτικῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος καὶ τῶν τρεχουσῶν τιμῶν τῶν χρησιμοποιουμένων συντελεστῶν, ἡ ἀναζήτησις τοῦ κέρδους ὠθεῖ τὸν ἐπιχειρηματία νὰ ἀρύεται τὴν μεγίστην δυνατὴν ἐκροὴν ἀπὸ μία δεδομένη εἰσορὴ ἢ μία δεδομένη ἐκροὴ ἀπὸ τὴν μικροτέρα δυνατὴν εἰσορὴν καὶ ὅτι ὁ συναγωνισμὸς ὠθεῖ τοὺς ἀλιγώτερον ὡς πρὸς τὰ ζητήματα αὐτὰ ἱκανοὺς, νὰ μιμηθοῦν τοὺς περισσότερον ἱκανοὺς ἢ νὰ παρῶσιν τὴν θέσιν τους. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας ποὺ τίθεται ἀπὸ τὸ σύστημα αὐτὸ στὸν ἐπιχειρηματία ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ τὸν οἰκονομολόγον σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖον : πῶς ὁμοῦς ἔπρεπε ὁ ἐπιχειρηματίας νὰ τὸ πραγματοποιῇ ; Αὐτὸ ἦταν ὑπόθεσις δικῆς του, τῶν μηχανικῶν του καὶ τῶν λογιστῶν του. Τὸ πρόβλημα ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρει τὸν οἰκονομολόγον στὴν περίπτωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ ἀπολαύουν ἐνὸς μονοπωλίου ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν φύσιν ἢ εἶναι δυνάμει ἐνὸς νόμου (ἐθνικοποιημένους).

Ἐν τούτοις, πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ὁ ἐπιχειρηματίας καὶ τὰ ἐσωτερικά του προβλήματα δὲν ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον μεγάλης προσοχῆς ἀπὸ μέρος τῶν οἰκονομολόγων. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς οἰκονομίας, ἐκλεκτὴ κατηγορία ἀνθρώπων, αὐτοὶ κυρίως ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν ἐπιχειρηματία, ἐπειδὴ διακρίνουν στὴν δραστηριότητά του τὴν ἀρχὴν ὄλων τῶν ἀλλαγῶν, ποὺ ἡ ἀντιπαράθεσις διαφόρων ἱστορικῶν καταστάσεων σαφῶς μᾶς ἀποκαλύπτει.

Τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἐκδηλώνουν διὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν οἱ ἱστορικοὶ τῆς οἰκονομίας εἶναι συγχρόνως πολὺ παλαιὸν καὶ πολὺ ἀξιόλογον : θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ἀποδείξομε μὲ μία βιβλιογραφίαν τῆς ὁποίας καὶ μόνον τὸ ἀπάνθισμα θὰ ἦταν μία σοβαρὴ ἐργασία. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐκ νέου ἐκλογὴ τοῦ θέματος

«Επιχειρηματίας» διὰ τὸ Συνέδριον τῆς περιφήμου Ἑταιρίας τῆς Ἱστορίας τῆς Οἰκονομίας, πού θά γίνη αὐτὸ τὸ ἔτος.

Τὸ Λειτουργημὰ τοῦ ἐπιχειρηματίου

Τί εἶναι ὁ ἐπιχειρηματίας ; Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος πού ἐπιδίδεται σὲ ἕνα ἰδιαιτέρο εἶδος ἐργασίας, ἢ ἑποῖα συνίσταται στὴν συγκέντρωση φυσικῶν στοιχείων, ζώντων καὶ μὴ, πού τὰ λαμβάνει ἀπὸ τὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ του περιβάλλον καὶ συνδυάζει τὴν χρησιμοποίησίν τους κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ ἐπιτύχη ἀπὸ αὐτὰ φυσικὰ προϊόντα ἐκτιμώμενα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον περιβάλλον του. Ἐάν ἐξετάσουμε τὸ ἔργον τοῦ ἐπιχειρηματίου, θεωρώντας στὸ σύνολό τους ὄλους ὅσους ἀσχολήθηκαν μὲ αὐτὸ κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τότε ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ὑπεύθυνον γιὰ ὄλες τὶς ἀλλαγὰς πού ἔγιναν στὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Κανένα προϊόν καὶ καμία νέα ὑπηρεσία δὲν ἐμφανίσθηκε στὴν ἱστορία κατ' ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνον ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση ἑνὸς ἐπιχειρηματίου νὰ χρησιμοποίησῃ ἕνα ὠρισμένο ἀριθμὸ συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς γιὰ νὰ ἐπιτύχη ἕνα νέο ἀντικείμενον. Ἄλλωστε αὐτὰ τὰ διαδοχικὰ ἐπιτεύγματα εἶδαν τὸ φῶς διότι οἱ ἐπιχειρηματῆαι οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὰ συνήθη τους ἔργα ἐπέτυχαν νὰ τὰ ἐξασφαλίσουν μὲ τὴν ἐλαχίστην εἰσφορά.

Ἡ ὑπερβολικὴ διαφορά πού διαπιστώνουμε στὴν ὕλική πρόοδο πού πραγματοποιήσαν οἱ διάφορες (*) κοινωνίες ἐξαρτᾶται κατὰ ἕνα πολὺ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἤσκησε τὸ λειτουργημὰ του ὁ ἐπιχειρηματίας, μὲ περισσότερη ἢ ὀλιγώτερη ἐνεργητικότητά καὶ ἐφευρετικότητά. Ἐάν θεωρήσουμε στὸ σύνολό της τὴν ὑπηρεσία πού προσέφερε «τὸ λειτουργημὰ τοῦ ἐπιχειρηματίου», αὕτη εἶναι τεραστίαν εἶναι κυριολεκτικὰ ἀνυπολόγιστη : γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσουμε μὲ ἀριθμοὺς θά ἔπρεπε νὰ μπορούμε νὰ συγκρίνουμε τὴν ἀξία καθ' ὑπολογισμόν πού ἀποδίδει ἡ κοινωνία στὰ ἕκ συνδυασμοῦ προϊόντα (γνωστὴ ἀξία) μὲ τὴν ἀξία πού θά ἀπεδίδοτο στοὺς συντελεστὰς οἱ ὁποῖοι παίρνουν μέρος στὸ συνδυασμό, ἂν τοὺς θεωρήσουμε καθ' αὐτοὺς αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν, διότι οἱ ἀξίες καθ' ὑπολογισμόν, πού σήμερα ἀποδίδονται στοὺς διαφόρους συντελεστὰς εἶναι ἔργον ἀκριβῶς ὄλων τῶν ἐργασιῶν συνδυασμοῦ στὶς ὁποῖες μπορούν τώρα νὰ λάβουν μέρος. Μόνον ὁ ἀνθρωπολόγος ἢ ὁ ἱστορικὸς μπορεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ, ἄλλωστε μὲ πολὺ ἀνακριβῆ τρόπο, τὴν ἀξιολόγησιν συντελεστῶν πού ὀφείλεται στὸν πολλαπλασιασμό καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν παραγωγικῶν συνδυασμῶν. Ὁ σημερινὸς οἰκονομολόγος δὲν μπορεῖ νὰ μετρήσῃ παρὰ τὴ σχετικὴ μόνον ὑπηρεσία, πού προσέφερε ὁ ὁποιοσδήποτε ἐπιχειρηματίας, χρησιμοποιώντας φυσικοὺς πόρους γιὰ ἕνα καλύτερο ἀποτέλεσμα, πού δὲν θά ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐναλλασσομένης χρησιμοποίησεως τῶν αὐτῶν ἢ ἰσοδυνάμων πόρων.

(*) Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ σύγκρισις πρέπει νὰ γίνη μετὰ κοινωνιῶν πού σήμερα ὑπάρχουν. Ἄλλὰ εἶναι γεγονός ὅτι οἱ κοινωνίες οἱ κακῶς προικισμένες μὲ «ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα» δὲν μπορούν σήμερα νὰ συγκριθοῦν μὲ τὶς ἄλλες, γιὰ τὸν ἄπλο λόγο ὅτι ἐξαφανίσθηκαν. Ὁ πλανήτης εἶναι ἕνα νεκροταφεῖο ἀπὸ κοινωνίες πού χάθηκαν ἐλλείψει ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος

Τὸ ἔργον τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ ἡ φροντίς τοῦ οἰκονομολόγου

Ἄν παραβάλλῃ κανεὶς ὅσα μόλις πρὸ ὀλίγου ἀναφέραμε σχετικὰ μὲ τὸ ἔργον τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ ὅσα προηγουμένως ἔχουν λεχθῆ σχετικὰ μὲ τὴν φροντίδα τοῦ οἰκονομολόγου, θὰ μπορέσῃ νὰ ἐνώσῃ αὐτὸ τὸ ἔργον καὶ αὐτὴ τὴν φροντίδα κάτω ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀρχὴ τῆς ἐλάσσοнос προσπαθείας, ποὺ ἐφαρμόζεται στὴ χρησιμοποίηση τῶν παραγωγικῶν πόρων γιὰ τὴν ἱκανοποίηση ὑλικῶν ἀναγκῶν: αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντικείμενο τῆς σκέψεως ὄλων τῶν οἰκονομολόγων, αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος ὄλων τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Ἡ ὀργανωτικὴ δρᾶσις τῶν ἐπιχειρηματιῶν, θεωρουμένων στὸ σύνολό τους, πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ ποὺ θερμὰ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τοὺς οἰκονομολόγους.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι στὸ μέλλον μία συνεχῆς ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τοῦ οἰκονομολόγου καὶ τοῦ διευθύνοντος τὴν ἐπιχείρησι, ὅπου ὁ μὲν πρῶτος θὰ προσπαθοῦσε νὰ εἰδικεύσῃ τίς γενικὲς του συστάσεις σύμφωνα μὲ τίς ἰδιαίτερες περιπτώσεις, ὁ δεύτερος νὰ γνωρίσῃ στὸν πρῶτο ὅ,τι τοῦ διδάσκει ἢ πρακτικὴ του πείρα ὡς πρὸς τὴν ἀντίδραση τῶν εἰδικῶν παραγόντων. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι μία ἀδιάκοπη ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλάσσοнос προσπαθείας, ποὺ τόσα πολλὰ ἔχουν εἰπῆ γι' αὐτὴν οἱ οἰκονομολόγοι, εἶναι ὅμως ἐπίσης μία ἀδιάκοπη εἰδίκευση αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος, ἀνάλογα μὲ τίς ἰδιομορφίες τῶν ἐκάστοτε καταστάσεων καὶ τῶν ἐμποδίων ποὺ αὐτὲς παρεμβάλλουν. Ἐνας μεγάλος οἰκονομολόγος ὁ Arthur Lewis, μία ἡμέρα ἀστερευόμενος ἔλεγε αὐτὸ τὸ πολὺ βαθὺ πρᾶγμα: «Αὐτὸ ποὺ ἔχει περισσότερο ἀνάγκη ἢ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εἶναι μία πραγματεία ἐπὶ τῶν προστριβῶν», (δηλαδὴ τῶν αἰτίων ποὺ ἀντιτίθενται ὥστε ὅλα νὰ διατίθενται χωρὶς ἀναβολὴ οὔτε δυσκολία, σύμφωνα μὲ μιὰ διευθέτησι, ποὺ σήμερα θεωρεῖται ὀρθολογικὴ).

Ὡς τίς ἡμέρες μας ἡ ἐπαφὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ τὸν οἰκονομολόγο δὲν πραγματοποιεῖται ἀπ' εὐθείας καὶ γιὰ τὴ λύση συγκεκριμένων προβλημάτων. Ὅτι ὁ οἰκονομολόγος μπορεῖ νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐπιστήμη του μὲ τὴν λεπτόλογη παρατήρησι τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν δράσει, ὅτι ὁ διευθύνων τὴν ἐπιχείρησι μπορεῖ νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ ὀρθολογικότητα τῆς ἐπιχειρήσεως χρησιμοποιοῦν τίς συμβουλὲς τοῦ οἰκονομολόγου, εἶναι νέες ἰδέες ἀκόμη ὄχι πολὺ παραδεκτὲς τόσο ἀπὸ τοὺς διαφόρους οἰκονομολόγους, ὅσο καὶ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς τῶν ἐπιχειρήσεων. Σήμερα ἀκόμη ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀρχηγῶν ἐπιχειρήσεων βλέπει στοὺς οἰκονομολόγους τοὺς θεωρητικούς, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐκφράσουν ὑπολογίσιμην γνώμη σὲ εἰδικὰ προβλήματα ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκονομολόγων ποὺ ἐνδιαφέρονται στὴν πράξι, ταχέως αὐξάνει, οἱ περισσότεροι ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ ἐπέμβασι αὐτὴ ἀσκειται σὲ κλίμακα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ὄχι τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἄρκει νὰ παρατηρήσουμε τὴν σύγχρονη δημοσίαι ζωὴ γιὰ νὰ διαπιστώσουμε ὅτι οἱ οἰκονομολόγοι παίζουσι ἕνα ὄλο καὶ σημαντικώτερο ρόλο στὴν διατύπωσι κανόνων παιχνιδιοῦ τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι οἱ παῖκται. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἀποκορυφώνεται στὰ κομμουνιστικὰ κράτη, ὅπου οἱ οἰκονομολόγοι (ὄρισμένης σχολῆς καὶ ἐμποτισμένοι μὲ ὄρισμένο δόγμα) καθορίζουσι στοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐπιχειρήσεων ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς παραγωγῆς, τοὺς ὁποίους

αὐτοὶ ὀφείλουσαν νὰ πραγματοποιήσουν, καὶ κατανέμουσαν μεταξὺ τους τὰ παραγωγικά μέσα μετὸν ὀρθότερο κατ' αὐτοὺς τρόπο, γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν προκαθορισμένων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν. Καὶ ἀντιστρόφως, ἡ οἰκονομία ὅπου δλοκληρωτικὰ θὰ ἐβασίλευε ὁ οἰκονομικὸς φιλελευθερισμὸς καὶ ἡ ἐλευθερία συναλλαγῆς (ἢ ὅποια ἔχει ἐκλείψει ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχει ἡ δλοκληρωτικὴ σχεδιοποίηση) δὲν θὰ ἦταν ὀλιγώτερο ἕνα παιχνίδι κανόνων διατυπωμένων ἀπὸ μίαν ἐντελῶς ἄλλη σχολή, ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ διαφορετικὰ ἀπόψεις καὶ εἶναι ἐξ ἴσου προῖδον μιᾶς κυβερνήσεως οἰκονομολόγων.

* Ἐχοντας εἰσαγάγει τὴν ἔννοια τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος σὺν «παιχνίδι», ποὺ παίχτες του εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, (ἔννοια προερχόμενη ἀπὸ τὸ περίφημο ἔργο τοῦ von Neumann καὶ τοῦ Morgenstern *), θὰ περιορισθοῦμε νὰ σημειώσουμε ἐδῶ, ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ «κανόνες» στὰ πραγματικὰ συστήματα τοῦ δυτικοῦ κόσμου εἶναι ὀλιγώτερον σαφεῖς καὶ περισσότερον περίπλοκοι, ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω ὡς παράδειγμα. Θὰ σημειώσουμε ἐπίσης ὅτι συνεχῶς ὀφίστανται τὴν πίεση τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Μόνον ἕνα σύστημα ὅπου ἡ κυβέρνησις εἶναι πολὺ ἀνεξάρτητη, μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν σεβασμὸ ἐνὸς καθαρῶν κανόνων ὅπως ἐκεῖνου τοῦ laisser - faire (οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ) ἢ τῆς δλοκληρωτικῆς σχεδιοποίησης. Ἡ δημοκρατία, ἡ ὅποια πράγματι εἶναι ἕνα σύστημα ποὺ ἐπιτρέπει στὰ διάφορα οἰκονομικὰ συμφέροντα νὰ ἀλλάξουν τοὺς κανόνες γιὰ τὴν καλύτερη ἐξυπηρέτησή τους, ὀδηγεῖ σὲ πολυπλοκότερες μορφές.

Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ· ἐκεῖνο ποὺ κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι οἱ οἰκονομολόγοι ἔως τώρα ἐνδιαφέροντο γιὰ τοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ, ἢ τὴν δημιουργία ἐνὸς γενικοῦ κλίματος, καὶ ὄχι χωριστὰ γιὰ κάθε παίκτη. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλλαγὴ ποὺ γίνεται. Οἱ οἰκονομολόγοι θὰ συνεχίσουν ἀδίστακτα νὰ ἀπασχολοῦνται ὅλο καὶ περισσότερο μετὸν γενικὴ λειτουργία τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Συγχρόνως ὅμως ἐκδηλώνουν ἕνα συνεχῶς αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν λειτουργία τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ λογικόν, ἀφοῦ μάλιστα σὲ ὅλα τὰ γνωστὰ σήμερα καθεστῶτα, στὴν οἰκονομικὴ σκηνὴν δεσπόζουσαν μερικὲς ἑκατοντάδες μεγάλων ἐπιχειρήσεων κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε ἡ ἐσωτερικὴ τους οἰκονομία θέτει ἕνα πολὺ σημαντικὸ πρόβλημα, τὸ ὅποιο ἐπισύρει τὴν προσοχὴ οἰουδήποτε ἀνθρώπου ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ συγκεκριμένα καθολικὰ ἀποτελέσματα.

Πιστεύω ὅτι ὁ οἰκονομολόγος ὅλο καὶ περισσότερο θὰ φροντίζῃ νὰ παίξῃ τὸν ρόλο τοῦ συμβούλου τοῦ ἐπιχειρηματίου· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ προκύβουν εὐτυχῆ ἀποτελέσματα στὴν ἐξέλιξη τῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπως ἐπίσης καὶ στὴν οἰκονομικὴ θεωρία. Διότι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως σὲ ἕνα συγκεκριμένο πρόβλημα, ποὺ ἐπιδέχεται μίαν ταχεῖα λύση, εἶναι ἢ πιὸ κατάλληλη νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπιστήμην σὲ σοβαρότερες προόδους, παρὰ ἡ ἀποκλειστικὴ θεωρητικὴ μελέτη ἀφρημένων προτύπων καὶ ἡ πάντοτε συζητήσιμη ἐπαλήθευσις ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου.

* Βλέπε: Theory of Games and Economic Behavior ὑπὸ John von Neumann καὶ Oscar Morgenstern, ἔκδ. Princeton University, 1η ἔκδ. 1944, 2η ἔκδ. 1947, 3η ἔκδ. 1953.

Πώς βλέπει ο οικονομολόγος τὸν ἐπιχειρηματία

Κατὰ τὸν οικονομολόγο ὁ ἐπιχειρηματίας ἐμφανίζεται ὡς ἄνθρωπος ποὺ διαθέτει ἕνα ἀριθμὸ παραγωγικῶν πόρων. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὁποιοδήποτε οικονομικὸ σύστημα. Στὸ Μαγκνιτογκόρσκ, ὅπως καὶ στὸ Πίτσμπουργκ, ὁ ἐπιχειρηματίας ἔχει τὴν ἔδρα του σὲ ἕνα γραφεῖο, περιβάλλεται ἀπὸ ἕνα ἐπιτελεῖο, βοηθεῖται ἀπὸ ὑπαλλήλους, δίνει ὁδηγίες σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἐργάζονται σὲ ἐργαστήρια πλήρη μηχανῶν· ἔχει ἀποθέματα σὲ ἀποθήκες, ἔχει σὲ διάφορες μορφές ρευστότητας (liquidités) ποὺ ἀποτελοῦν καθορισμένες ὡς πρὸς τὸ ποσὸν πιστώσεις, ἀκαθόριστες ὡς πρὸς τὴ φύση τους στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας.

Κατὰ τὴν γνώμη τοῦ οικονομολόγου, ὁ ἐπιχειρηματίας εἶναι τόσο καλότερος ὅσον, μὲ τὴν βοήθεια ἑνὸς πολυπλόκου ἀριθμοῦ μέσων, διοχετεύει στὴν οἰκονομία ἀφθονότερα καὶ περισσότερον ἐκτιμώμενα ὕλικά προϊόντα. Τὰ κριτήρια τῆς ἐπιτυχίας δὲν εἶναι τὰ ἴδια στὸ κομμουνιστικὸ καθεστῶς καὶ στὸ καπιταλιστικὸ σύστημα, ἀλλὰ καταλήγουν στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, μὲ τὴν ἐπιφύλαξη ὀρισμένων διαφορῶν, ἀρκετὰ σημαντικῶν.

Στὸ σοβιετικὸ σύστημα τὸ κριτήριο τῆς ἐπιτυχίας εἶναι πάρα πολὺ ἀπλό. Τὰ μέσα ποὺ διαθέτει ὁ ἐπιχειρηματίας τοῦ παραχωροῦνται ἀπὸ τὸ κράτος γιὰ νὰ ἐπιτύχη ἕνα ὀρισμένο ὄριο παραγωγῆς ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ σχέδιο. Εἶναι ἕνας καλὸς ἀρχηγὸς ἐπιχειρήσεως ἐὰν ὑπερβῇ τὸ καθορισμένο σχέδιο, ἕνας κακὸς ἀρχηγὸς ἐπιχειρήσεως ἐὰν ὑστερήσῃ. Καθὼς ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις ἀγαπᾷ τὴν ἀπλότητα, ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ πιστεύουν ὅτι αὐτὸ τὸ κριτήριο εἶναι οὐσιαστικὰ ἀνώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ κέρδους, ποὺ βασιλεύει στὸ καπιταλιστικὸ σύστημα. Στὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ πλανῶνται.

Ἄς ἐξετάσουμε πράγματι ἕνα ἀρχηγὸ ἐπιχειρήσεως σὲ καπιταλιστικὸ καθεστῶς, ποὺ ὤρισε στὸν ἑαυτὸ του ἕνα ὄριο παραγωγῆς ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ τὸ σχέδιο καθορίζει στὸν ἀρχηγὸ τῆς σοβιετικῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ ἀρχηγὸς μας τῆς καπιταλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, ὅπως καὶ ὁ σοβιετικὸς συνάδελφός του, ἐπιτυγχάνει αὐτὸ τὸ ὄριο. Διαπιστώνει ὅμως ὅτι δὲν ἔχει κέρδη. Ἀμέσως βγάζει τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ παραγωγικὲς του ἐνέργειες δὲν πῆραν καλὴ κατεύθυνση: κάνει τὴν «αὐτοκριτική» του. Ἡ ἔλλειψις κερδῶν ἢ ἡ ἀπώλεια χρημάτων ἀποδεικνύει ὅτι οἱ συντελεσταὶ παραγωγῆς δὲν χρησιμοποιήθηκαν καλὰ· πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν καλύτερα.

Ἄς πάρουμε τώρα σὲ κάθε σύστημα ὄχι ἕνα ἀλλὰ δύο ἀρχηγούς ἐπιχειρήσεων καὶ ἄς ὑποθέσουμε ὅτι κάθε ζευγὸς ἐπιτυγχάνει ἐπίσης νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ δικὸ του πρόγραμμα παραγωγῆς. Πῶς ὅμως ἀπὸ τοὺς δύο σοβιετικούς διευθυντὰς ἐπιχειρήσεων θὰ ἀποφασίσουμε ποιοὺς εἶναι ὁ καλύτερος; Μᾶς παρουσιάζονται ἴσοι. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς δύο ἀρχηγούς ἐπιχειρήσεων τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστώτος ὁ ἕνας πραγματοποίησε μεγάλα κέρδη, ὁ ἄλλος ὄχι. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ καλύτερος, καὶ ὁ καλύτερος ἀπὸ τὴν ἄποψη ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας.

Πράγματι, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἀποδεικνύει τὸ μεγάλο κέρδος ποὺ πραγματοποίησε ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἐπιχειρηματίας μας; Ὅλοι οἱ συντελεσταὶ παραγωγῆς ποὺ χρησιμοποιήσε δὲν τοῦ δόθηκαν, ὅπως στὸ σοβιετικὸ σύστημα, μὲ μία κρατικὴ ἀπόφαση, ἀλλὰ τοὺς ἀπέκτησε σὲ μία ἀγορὰ ὅπου ἀντιμετώπισε τὴ ζή-

τηση όλων των άλλων επιχειρηματιών, όχι μόνον της δικής του αποκλειστικά βιομηχανίας, αλλά και όλων των άλλων. Οί τρέχουσες τιμές των συντελεστών αυτών εξαρτώνται από το όφελος που άλλοι επιχειρηματίαι άντλούν από αυτούς. Συνεπώς, εάν ο επιχειρηματίας μας επιτυγχάνει μεγάλα κέρδη, αυτό είναι απόδειξις ότι άντλεί από τους συντελεστές αυτούς ένα μεγαλύτερο όφελος παρά οί άλλοι που τους χρησιμοποιούν, όχι μόνον από τον κλάδο του αλλά και από άλλους τομείς παραγωγής· κατ' αυτών τον τρόπο επιτυγχάνει ένα φυσικό άποτέλεσμα που εκτιμάται από την κοινωνία. Αντιθέτως, ο συνάδελφός του που δεν επέτυχε καθόλου κέρδη, είναι απόδειξις ότι δεν χρησιμοποίησε καλά τις δυνάμεις που διέθετε.

Αν δέν αποκομίζη κανείς κέρδη ή έχη ζημίες, είναι απόδειξις ότι σπατάλησε τὰ παραγωγικά μέσα. Δέν υπάρχει τέτοιο κριτήριο στή σοβιετική οικονομία, παρά μόνον εάν και σ' αυτήν εισαχθή ή έννοια του κέρδους. Χωρίς την έννοια αυτή, πράγματι, πώς μπορεί ο δημιουργός του σχεδίου να συγκρίνη την διαχείριση των άρχηγών των επιχειρήσεων, που κατά τον ίδιο τρόπο σχεδόν πραγματοποιήσαν τὸ σχέδιο; Όταν πρόκειται για δύο άρχηγούς της αυτής βιομηχανίας, μπορεί να προσπαθήση να συγκρίνη ένα πρὸς ένα τὰ μέσα που χρησιμοποιήθηκαν από τους δύο άρχηγούς των επιχειρήσεων, αλλά ή σύνθεσις των παραγόντων δέν θά είναι ποτέ ακριβῶς ή αυτή. Θά χρειασθῆ λοιπόν να καθορίση τιμές για τους παράγοντας αυτούς. Η δυσκολία όμως θά είναι μεγάλη όταν πρόκειται να συγκρίνη τον τρόπο που χρησιμοποιούν τὰ μέσα της παραγωγής οί άρχηγοί των επιχειρήσεων όταν εργάζονται σε διάφορες βιομηχανίες. Σε μία οικονομία άγορών, ο επιχειρηματίας ο οποίος, σε ένα δοσμένο τομέα δραστηριότητος, υφίσταται ζημίες, αντιλαμβάνεται ότι πρέπει να μειώση τον αριθμό των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιήθηκαν, και τὰ μέσα που αποδεσμεύει κατ' αυτών τον τρόπο θά απορροφηθούν από ένα άλλον επιχειρηματία που επέτυχε μεγάλα κέρδη, ίσως, σε ένα έντελῶς άλλο τομέα. Τὸ κέρδος δέν αποδεικνύει μόνον ότι προσφέρεται μία υπηρεσία στην κοινωνία, αλλά συνοδευόμενο με τὸ αντίθετό του, τή ζημία, αποτελεί ένα μηχανισμό μεταβίβασης των παραγωγικῶν μέσων. Και ή μεταβίβασις αυτή δέν γίνεται μόνον στους κόλπους της αυτής βιομηχανίας από εκείνον που κάνει κακή χρήση των συντελεστών σ' εκείνον που κάνει καλή, αλλά ή μεταβίβασις ακόμη γίνεται από βιομηχανία σε βιομηχανία, και από μία δραστηριότητα που ὀλιγώτερο εκτιμάται από την κοινωνία, σε μία δραστηριότητα που εκτιμάται περισσότερο.

Έχουμε μία πολύ στενή άποψη του συναγωνισμού αν τον περιορίσουμε μόνον στον συναγωνισμό που άσκειται μεταξύ πωλητῶν του αυτού προϊόντος. Υπάρχει συναγωνισμός προϊόντων, διότι οί καταναλωταί μπορούν να μεταφέρουν περιθωριακῶς τήν δαπάνη τους από τὸ ένα προϊόν στο άλλο, και σε μία οικονομία άγορών υπάρχει συναγωνισμός παραγωγῶν για τήν απόκτηση των συντελεστών παραγωγής οί ὅποιοι, επειδή άντατιμώνται λόγω της αδήσσεως της ζητήσεως των από τις βιομηχανίες και τις επιχειρήσεις που εϋήμερον οικονομικά και διαρκῶς ανάπτυσσονται, πρέπει να παραχωρηθούν από τις επιχειρήσεις και τις βιομηχανίες που δέν μπορούν να πληρώσουν τις νέες τιμές, γιατί κάνουν ὀλιγώτερο καλή χρήση των συντελεστών αυτών.

Θά μπορούσε κανείς να εκφρασθῆ πολύ άσχημα για τὸ «κίνητρο του κέρ-

δους»· είναι όμως αδύνατο να μην αναγνωρίσουμε την αξία του «δείκτου του κέρδους». Η Κυβερνητική (cybernetique) έκαμε πολύ τής μόδας την έννοια «feedback». Είναι γνωστόν ότι κάθε οργανισμός και κάθε τελειοποιημένη μηχανή έχει εφοδιασθή με βοηθητικούς μηχανισμούς (servo - mécanismes), που ρόλος των είναι να μεταδιβάζουν στο κέντρο δράσεως ένα σήμα το οποίο ειδοποιεί για τὰ λάθη που έγιναν· τὸ σήμα αὐτὸ συνοδεύεται ἀπὸ μία ὠθηση ποὺ προκαλεῖ τὴ διόρθωση τοῦ λάθους. Ἡ ζημία ποὺ ὑπέστη μία ἐπιχειρήσις ἐνεργεῖ ὡς «feedback»: ειδοποιεῖ ὅτι ἡ ἐνέργεια εἶναι κακὴ καὶ ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ.

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα συμπεραίνουμε ὅτι κάθε διευθέτησις τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθέρως ἐπιχειρήσεως ὁ ὁποῖος τείνει στὴν συνακόλουθη σμίκρυνση κερδῶν καὶ ζημιῶν, βοθεύει πάρα πολὺ τὸν μηχανισμό καὶ εἶναι καθαρῶς ἀντικοινωνικός. Ὁ οἰκονομολόγος δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ «μέσον κέρδος»: αὐτὸ ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ διασπορὰ τῶν κερδῶν καὶ τῶν ζημιῶν· αὐτὴ ἡ διασπορὰ φυσικὰ πρέπει νὰ εἶναι μεγάλη, πρέπει πάρα πολὺ νὰ ἀνταμείβῃ αὐτοὺς ποὺ ἀποτελεσματικώτερα χρησιμοποιοῦν τοὺς συντελεστὰς καὶ νὰ τιμωρῇ πάρα πολὺ αὐτοὺς ποὺ τοὺς χρησιμοποιοῦν ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὰ.

Ὅλα τὰ μέτρα ποὺ λαμβάνονται εἴτε διὰ συμφωνιῶν εἴτε διὰ νόμου γιὰ νὰ περιορίσουν αὐτὴν τὴν διασπορὰ, τείνουν νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν μεταδίβαση τῶν παραγωγικῶν μέσων ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν πολὺ κακὰ, σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν καλύτερα. Τείνουν νὰ περιορίσουν τὴν πρόοδο τῆς μέσης παραγωγικότητος καὶ νὰ ἐπιτύχουν νὰ κοπιάσουν οἱ πλειοδοσίεις γιὰ τὴν ἀπόκτηση μέσων παραγωγῆς, δηλαδὴ νὰ καθυστερήσουν τὴν πραγματικὴ ὑψωση μισθῶν.

Εἶναι, λοιπόν, πάρα πολὺ φυσικὸ ὁ οἰκονομολόγος νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν μεγαλύτερη αὐξηση τοῦ κέρδους μιᾶς ἐπιχειρήσεως. Στὴν περίπτωσή του δὲν ὑπάρχει κανένα προσωπικὸ κέρδος, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει ὄλο καὶ συχνότερα προκειμένου καὶ περὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου. Καὶ γιὰ τὸν ἕνα καὶ γιὰ τὸν ἄλλον τὰ κέρδη θὰ μπορούσαν ἐπίσης νὰ εἶναι ἀπλᾶ σύμβολα, ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς ἀποτελεσματικῆς χρησιμοποίησεως τῶν χρησιμοποιουμένων παραγόντων.

Συνεπῶς, ὁ οἰκονομολόγος, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀποψή του, τὴν ἐντελῶς διάφορη τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἐνδιαφερόμενος γιὰ τὴν μεγαλύτερη αὐξηση τοῦ συνολικοῦ προϊόντος μιᾶς οἰκονομίας, φθάνει πολὺ λογικὰ νὰ ταυτίξῃ τὴν προ-ἀπασχόληση τοῦ ἐπιχειρηματίου· πρέπει ἡ ἐπιχειρήσις, αὐτὸ τὸ ἰδιαίτερο ὄργανο τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ, νὰ μεγαλῶνῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο τὸ κέρδος τῆς, σημεῖον ὅτι ἐκμεταλλεύθηκε ἐπιφελῶς τοὺς συντελεστὰς παραγωγῆς ποὺ χρησιμοποίησε. Ἀφοῦ όμως καὶ οἱ δύο ἔχουν ἕνα κοινὸ κριτήριον, μπορούν καὶ νὰ ἐργάζονται μαζί.

Ὅσα προηγουμένως ἀναφέραμε δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν ὅτι ἐκφράζουν τὴν πολιτικὴ ἀλληλεγγύη τοῦ οἰκονομολόγου καὶ τοῦ ἀστοῦ κεφαλαίουχου ἐναντίον τοῦ μισθωτοῦ. Θὰ ἦταν κακὴ κατανόηση τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Ὅσοις νόμους καὶ ἂν ἤθελε κανεὶς ἐξαγγεῖλει, ἡ τιμὴ τῆς ἐργασίας εἶναι πάντα συνάρτησις τοῦ ἔργου ποὺ πραγματοποιήθηκε. Ὁ οἰκονομολόγος βλέπει ὡς σημεῖο ὑγείας

τὴν διαδοχικὴν ὑπερτίμηση (πραγματικὴ καὶ ὄχι ὀνομαστικὴ) τῆς τιμῆς τῆς ἐργασίας: ἀλλὰ ἡ ὑπερτίμηση αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς συνεχοῦς μεταβιβάσεως τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως ἀπὸ ἔργα ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὰ σὲ ἔργα περισσότερον ἀποτελεσματικὰ. Ἡ εὐνοια ποὺ ἐκδηλώθηκε πρὸς τοὺς ἐργοδότες —κατάργησις φόρων καὶ ἄλλα— οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν πολὺ κακὰ τὴν ἐργατικὴν δυνάμη, εἶναι τὸ ἰσχυρότερον στοιχεῖο ποὺ καθυστέρησε τὴν ὑπερτίμηση τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἐς σημειωθῆ ἔδω διὰ τὴν προσπάθεια ποὺ ἔχει γίνεαι γιὰ νὰ διατηρηθῶν στὴ ζωὴ οἱ ἐπιχειρήσεις ποὺ δὲν ἀποδίδουν, τείνει νὰ μεγαλώσῃ καταχρηστικῶς τὰ κέρδη τῶν ἄλλων.

Εἶδαμε διὰ τὸ οἰκονομολόγος δὲν προδίδει καθόλου τὸ ρόλο του νὰ συμβουλεύῃ τὰς καταλλήλους μεθόδους διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ καθολικοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος, ἀφοσιωνόμενος στὴν ὄλο καὶ μεγαλύτερη αὔξησιν τοῦ κέρδους μιᾶς ἰδιαιτέρας ἐπιχειρήσεως, ἀρκεῖ αὐτὴ νὰ πραγματοποιηθῆ «παίζοντας τίμια τὸ παιχνίδι» καὶ ὄχι «χαρτοκλέβοντας». Ἐς δοῦμε τώρα πῶς μπορεῖ ὁ οἰκονομολόγος στὴν πράξιν νὰ γίνῃ χρήσιμος στὸν κατευθυντήριο χειρισμὸ τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ οἰκονομολόγος καὶ ὁ τρόπος χειρισμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως

Ἡ οἰκονομολόγος ἐνδιαφέρεται ὄλο καὶ περισσότερο γιὰ τὰ προβλήματα τῆς ἐπιχειρήσεως ὁ ἐπιχειρηματίας ὅμως ἕως τώρα δὲν ἔδειξε καμία ἐμπιστοσύνη στὸν θεωρητικὸν αὐτόν. Ἐὰν τὸν συμβουλευέται, πρᾶγμα ποὺ συμβαίνει πλέον ὄλο καὶ συχνότερα, αὐτὸ τὸ κάνει σὰν νὰ ἀπευθύνεται σὲ ἕνα μετεωρολόγο γιὰ νὰ τὸν ρωτήσῃ «τί καιρὸ θὰ κάνῃ» σὲ μία προσεχῆ ἡμερομηνία, στὴν οἰκονομία γενικὰ, καὶ ἰδιαιτέρα στὶς ἀγορὰς ὀρισμένων προϊόντων. Ἡ γιὰ νὰ κάμουμε μία ἄλλη σύγκριση: ὁ,τιδήποτε εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησιν νὰ θεωρηθῆ ὡς «ἀντίπαλος» ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιχειρήσεως πρέπει νὰ θριαμβεύσῃ ὁ οἰκονομολόγος, ἐὰν ἔχη ἐνσωματωθῆ στὸ ἐπιτελεῖο τῆς ἐπιχειρήσεως, ἔχει στρατοπεδεῦσει στὸ ὅο Γραφεῖο, τὸ ὁποῖο συγκεντρώνει πληροφορίες γιὰ τὸν ἀντίπαλο, καὶ στὸ 2ο Γραφεῖο, τὸ ὁποῖο ἐρμηνεύει αὐτὰς τὶς πληροφορίες καὶ συνθέτει ἕνα πίννακα τῶν διαθέσεων τοῦ ἀντιπάλου. Σὲ ἐξαιρετικὰ μόνον περιπτώσεις καλεῖται στὰ γραφεῖα τῶν ἐπιχειρήσεων ὅπου καταστρώνονται τὰ προγράμματα τοῦ τρόπου χειρισμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε διὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐπιχειρηματίου νὰ βλέπῃ τὸν οἰκονομολόγο ὡς «συγκυριακὸν» τὸν παρασύρει σὲ κρίσεις πολὺ δυσμενεῖς γιὰ τὴν χρησιμότητα τοῦ οἰκονομολόγου, πρᾶγμα ποὺ δὲν θὰ συνέβαινε ἀν ζητοῦσε τὴ συμβουλή του γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Διότι ἐὰν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πολλὰς φορὰς κάνῃ λάθη, οἱ πιθανότητες νὰ κάμῃ λάθος εἶναι πολὺ μεγαλύτερες ὅταν ἀποφαίνεται τυχαῖα (συγκυρία, τύχη), παρὰ ὅταν ἀποφαίνεται ὀρθολογικὰ (ὀργάνωσις). Καὶ ἀν ἡ κατανομὴ ἐργασίας παίρνῃ αὐτὴ τὴ μορφή μεταξὺ ἐπιχειρηματίου καὶ οἰκονομολόγου, ὥστε ὁ μὲν πρῶτος νὰ ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐκφράσῃ τὴ γνώμη του γιὰ τὴν ἀποτελεσματικώτερον ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται ἀπὸ μία διάταξιν ὀλιγαριθμῶν καὶ ὄχι πολὺ γνωστῶν συντελεστῶν, ἐνῶ ὁ δεῦτερος πρέπει νὰ ἀποφανθῆ γιὰ τὴν συγκυρία ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν συνένωσιν ἀναριθμητῶν συντελεστῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ εἶναι ἀγνωστοί, τότε ὁ ἐπιχειρηματίας εὐκολώτερα θὰ ἔχη τὴν αἴσθησιν διὰ σκέπτεται ὀρθότερα ἀπὸ τὸν οἰκονομολόγο.

Είναι πολύ φυσικό, ὁ ἐπιχειρηματίας νὰ ζητῆ προβλέψεις γιὰ τὴν μελλοντική γενική κατάσταση, ἀφοῦ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὑποθέσεις ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα γιὰ νὰ παίρῃ ἐκάστοτε τὴν ἀρμόζουσα θέση, πὸν θὰ καρποφορήσῃ σὲ ἕνα προσεχὲς μέλλον καὶ θὰ εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ἐπιτυχὴς ἀναλόγως μὲ τὶς ἐξωτερικὲς περιστάσεις πὸν θὰ συναντήσῃ. Δὲν ἔχω τὴν πρόθεσιν νὰ τὸν ἀποτρέψω νὰ μὴν καταφύγῃ σὲ «συγκυριολόγους» συμβούλους γιὰ τέτοιες προβλέψεις, διότι ἔχω ὑπ' ὄψιν πολλὰ συγκεκριμένα παραδείγματα γιὰ σφάλματα πὸν ἔχουν ἀποφευχθῆ μὲ τὶς καλὲς τοὺς συμβουλές, ὅπως καὶ πολλὰ παραδείγματα γιὰ σοβαρὰ σφάλματα, πὸν ἔγιναν διότι περιφρόνησαν τὶς συμβουλές τοὺς. Ἐκεῖνο μόνον πὸν θὰ ἤθελα νὰ ὑπογραμμίσω εἶναι ὅτι ἡ ἀξία τῆς οικονομικῆς ἐπιστήμης ἢ ἰδιαίτερα ἑνὸς οικονομολόγου δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθῆ μὲ τὸν συσχετισμὸ τῶν προβλέψεων του καὶ τῆς ἐμπράκτου πραγματοποιήσεώς των, δεδομένου ὅτι ὁ οικονομολόγος δὲν διαθέτει καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαθέσῃ μίαν «ἐξίσωση τοῦ Laplace» ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ εἶχε πρὸς νὰ συναγάγῃ τὶς μέλλουσες καταστάσεις τοῦ σύμπαντος σὲ διαδοχικὲς στιγμὲς: Αὐτὲς οἱ μέλλουσες καταστάσεις περιλαμβάνουν πολὺ δόση τυχαίου.

Εἶναι ἐπιστημολογικὸν ἀξίωμα ὅτι ἡ ἀκριβὴς πρόβλεψις μιᾶς μελλούσης καταστάσεως τοῦ σύμπαντος εἶναι ἀδύνατος: ἂν ἐκφρασθοῦμε μὲ φιλοσοφικοὺς ὅρους πρόκειται γιὰ ἕνα ἐνδεχόμενον μέλλον καὶ ἡ γνώσις τοῦ ἐνδεχομένου μέλλοντος ἐναπόκειται μόνον εἰς τὸν Θεόν· πράγματι, δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε τὸ μέλλον, παρὰ μόνον ἐν τῇ μέτρῳ πὸν μέσα σ' αὐτὸ ἀναγνωρίζουμε τὸ παρελθόν. Πολλὰ μέθοδοι προβλέψεως βασίσθησαν ὀλοκληρωτικὰ στὴ γνώση τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸ ἀκριθῶς συμβαίνει ὅταν κατασκευάζῃ κανεὶς ἕνα συγκυριακὸ πρότυπον πὸν βασίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ μιᾶς τάσεως (trend), μιᾶς ἀνιούσης τάσεως ἐν σχέσει μὲ τὸν χρόνον, ἢ ὁποία μετράται γιὰ μίαν παρελθούσα ἐποχὴ καὶ παρεκβάλλεται γιὰ μίαν μελλοντικὴν περίοδο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ ἑνὸς κύκλου, ἐπὶ τῶν περιοδικῶν διακυμάνσεων πέριξ τῆς τάσεως, διακυμάνσεων τῶν ὁποίων καὶ τὰ διαστήματα ἐπαναλήψεως καὶ ἡ ἐδρύτης εἶναι ἄνισα, ἀνισότητες τὶς ὁποῖες ὠρισμένοι (κυρίως ὁ περίφημος Schumpeter) προσπάθησαν νὰ ἐξηγήσουν μὲ τὴν ὑπέρθεσιν πολλῶν κυκλικῶν κινήσεων, κύκλων μικροτάτων, βραχέων καὶ βραχυτάτων.

Ἵστερα ἀπὸ τὸν πρῶτον πὸν εἶχε τὴν ἰδέαν νὰ παραστήσῃ αὐτὴν τὴν συγκυριακὴν κίνηση διὰ τῆς συναντήσεως μιᾶς πλαγίας εὐθείας καὶ μιᾶς ἡμιτονοειδοῦς, πὸν ἔχει ὡς ἄξονα αὐτὴ τὴν εὐθεῖα, τεράστιες τελειοποιήσεις ἔχουν ἐπιτευχθῆ σ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπεξεργασίας. Γιὰ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς μπορεῖ κανεὶς νὰ σκεφθῆ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ σκέλη τῆς ἡμιτονοειδοῦς μὲ καμπύλες μαθηματικῆς λογικῆς (logistique) πὸν περιλαμβάνουν κατὰ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν μείωσιν ἐπιταχύνσεις συνοδευόμενας ἀπὸ ἐπιβραδύνσεις (décélérationes) ὅπως νὰ ἀντικαστήσῃ τὸν χρονολογικὸν χρόνον μὲ τὸν «οἰκονομικὸν χρόνον», ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ εἶναι διάφορος: ἄλλωστε τὰ ἀστρονομικὰ καὶ ἐποχιακὰ φαινόμενα μᾶς φαίνονται κανονικὰ ἐν σχέσει μὲ τὸν χρόνον, μόνον διότι μετροῦμε τὸν χρόνον ἐν σχέσει μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν περιοδικότητα. Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἄλλαι μέθοδοι προβλέψεως εἶναι ἴσως περισσότερον προσηρμοσμένα στὰ ἀνθρώπινα φαινόμενα. Ἵπολογίζουν τὸ γεγονός ὅτι τὰ οικονομικὰ ζητήματα ἔχουν τὴν ἀρχὴν τοὺς στίς ἀποφάσεις τῶν ἀνθρώπων: κάθε ἀπόφασις ἔχει ὄχι μόνον

ἄμεσα ἀποτελέσματα, ἀλλὰ συνεπιφέρει ἀπομιμήσεις κατὰ τρόπον ὥστε ἡ εὐρύτης τῶν ἀποτελεσμάτων θάινει αὐξανόμενη, ἕως ὅτου συναντήσῃ ὑλικά ἐμπόδια, πού κάνουν αἰσθητά τὰ ἀποτελέσματά τους κατὰ τρόπο αὐξανόμενο (courbe logistique), ἕως τῆ στιγμῆ πού παρεμβαίνουν ἀντίθετες ἀποφάσεις, οἱ ὁποῖες ἐπίσης ἀναπτύσσουν τὰ ἀποτελέσματά τους μὲ μίαν αὐξουσα εὐρύτητα τὸν ἴδιο ρυθμὸ συναντᾶμε πάλι στὴν ἀντίθετη κατεύθυνση.

Ἔως τώρα αἱ προβλέψεις καθ' ὑπολογισμὸν ἐβασίζοντο ἐπὶ πολὺ ἀπλῶν προτύπων, τὰ ὁποῖα θαυμασιὰ θὰ τελειοποιηθοῦν, ὅσον οἱ ὑπολογιστικὲς μηχανὲς θὰ ἐπιτρέψουν νὰ προχωρήσουμε σὲ συνθετώτερες πράξεις. Ὅλα ἕμως τὰ ἀποτελέσματα πού θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐπιτύχῃ δὲν θὰ εἶναι ποτὲ ἀκριβῆ, ἀλλὰ μόνον πιθανά, καὶ θὰ συνιστούσαμε νὰ δοθοῦν μὲ τὸν ἀκόλουθο τύπο: «πολὺ πιθανῶς, ἡ ἀποψὶς τῆς συγκυρίας πού σᾶς ἐνδιαφέρει θὰ συμπεριλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ ἀνωτάτου ὅριου Α καὶ τοῦ κατωτάτου ὅριου Β». Ἡ παρέμβασις ἐξωγενῶν στοιχείων, ὅπως π.χ. ὁ πόλεμος τῆς Κορέας, εἶναι ἕνας πρόσθετος παράγων ἀδεδειγμένης πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθῇ.

Αὐτὲς οἱ παρατηρήσεις εἶναι ἐξαιρετικὰ σύντομες. Ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι δὲν ἔχουν τὴν πρόθεση νὰ ὑποτιμῆσουν τὴν οἰκονομικὴ πρόβλεψη, ἀλλὰ μάλλον νὰ καταστήσουν αἰσθητὴ τὴν δυσκολία τῆς. Ἡ πρόβλεψις εἶναι ἀπαραίτητη. Ὅσο ἀτελής καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ οἰκονομολόγου, εἶναι ἀσυγκρίτως πῶς ἐπεξεργασμένη ἀπ' ὅσο θὰ ἦταν ἀπὸ τὸν ἐπιχειρηματία. Καὶ καθὼς τοῦ εἶναι ἀπαραίτητη, ὑπολογίζει ἁρθότερα ἐὰν βασισθῇ στὶς πολὺ προωθημένους ἐρευνες τῶν οἰκονομολόγων, παρὰ ἐὰν βασισθῇ σὲ ὑπολογισμοὺς πού μόνος του μπορεῖ νὰ κάμῃ μὲ μία ἐργασία σκέψεως ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερο μεθοδικῆ καὶ προωθημένη.

Πρέπει ἐπίσης νὰ σημειώσουμε ὅτι αἱ προβλέψεις τῶν οἰκονομολόγων ἔχουν αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη ἀξία, ὅτι ἡ διατύπωσις των τείνει νὰ προκαλέσῃ τὴν πραγματοποίησίν τους ἐφ' ὅσον εἶναι αἰσιόδοξοι, καὶ τείνει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πραγματοποίησίν τους ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπαισιόδοξοι. Πράγματι, ἐὰν μὲν εἶναι αἰσιόδοξοι, ἐμπνέουν τρόπους χειρισμοῦ πού ὀδηγοῦν στὰ προβλεπόμενα ἀποτελέσματα ἢ καὶ σὲ ἀνώτερα ἀκόμη ἐὰν δὲ εἶναι ἀπαισιόδοξοι, ἐμπνέουν στὶς κυβερνήσεις μέτρα λεγόμενα «ἀντικυκλικὰ», τὰ ὁποῖα ἐξασθενίζουν ἢ προλαμβάνουν τὴν προβλεφθεῖσαν ὑποχώρησιν.

Ἄρκετὰ εἶπαμε ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον μόνον παρεμπιπτόντως ἐθίξαμεν διὰ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ πρόβλεψις δὲν εἶναι τὸ κύριον ἔργον τοῦ οἰκονομολόγου.

Ἄ Ο ρόλος τοῦ οἰκονομολόγου στὴν ἐπιχείρησις

Εἶναι γενικῶς παραδεχτὸ σήμερον ὅτι ὁ ρόλος τοῦ οἰκονομολόγου συνίσταται νὰ δίδῃ συμβουλὰς ἐπὶ ἔθνικῳ ἐπιπέδῳ γιὰ τὴν χορήγησις καὶ τὴν χρησιμοποίησις τῶν παραγωγικῶν μέσων. Σὲ ἕνα πολὺ προσεχὲς μέλλον θὰ παίξῃ ἐπίσης τὸν ρόλο αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἐπιπέδῳ ἐπιχειρήσεως.

Διανοητικῶς, ὁ ἐπιχειρηματίας ταξιδεύει μεταξὺ Σκύλλας καὶ Χάρυβδος. Ἡ Χάρυβδις εἶναι ἡ πεποίθησις—ἀλλοίμονον, τόσο συχνῆ σὲ μᾶς—ὅτι ὁ σημερινὸς τρόπος δράσεως εἶναι ὁ καλὸς καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν ἀποφέρει ἀρκετοὺς καρπούς, τὸ λάθος ἔγκειται στοὺς πολὺ μεγάλους μισθοὺς, στὰ πολὺ μεγάλα κοινωνικὰ

δάρη και στους πολὺ θαρεῖς φόρους και ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα ἢ ἀλλαγὴ τῆς συμπεριφορᾶς του και ὄχι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἐπιχειρηματία. Μπορεῖ πράγματι αὐτὲς οἱ ἐξωτερικὲς συνθήκες νὰ εἶναι δυσμενεῖς, ὅπως ὅμως ὁ ἐπιχειρηματίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὶς ἀλλάξῃ, ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτὸν νὰ ἐπιτύχῃ περιφρημα ἀποτελέσματα σ' αὐτὲς τὶς δοσμένους ἐξωτερικὲς συνθήκες. Ἡ Σκύλλα εἶναι ὁ πειρασμὸς ὅπως παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν μηχανικὸ πὺδ προτείνει τὴν πιὸ ἀξιόθαύμαστη συσκευὴ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, ἢ ὁποῖα θεωρεῖται καθ' ἑαυτὴν ὡς θαῦμα αἰσθητικῆς. Διστάζω νὰ τοποθετήσω ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου τοὺς δύο αὐτοὺς σκοπέλους, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἐπιχειρηματία μας ταξιδεύουν συνήθως πλησιέστερα πρὸς τὴν Χάρυβδι και μακρύτερα ἀπὸ τὴν Σκύλλα. Τέλος, ὅμως, και οἱ δύο ὑπάρχουν.

Ὁ ρόλος τοῦ οικονομολόγου εἶναι νὰ ἀναζητῆ τοὺς πιὸ ἐπιφελεῖς τρόπους δράσεως σὲ συνθήκες πὺδ ἔχουν δοθῆ ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ προβλεφθοῦν κατὰ μέσον ὄρο. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἐπιχειρηματίας πὺδ δὲν ἀποδίδει τὴν μεγαλύτερη σημασία στὶς οικονομικὲς του ὑπηρεσίες πὺδ τοῦ ἀποδίδουν λογαριασμὸ γιὰ τὶς ἐργασίες πὺδ πραγματοποιηθήκαν. Ὁ ἐπιχειρηματίας ὅμως πρέπει νὰ ἀποφασίσῃ και γιὰ μελλοντικὲς ἐργασίες : εἶναι σοβαρὸ λάθος νὰ πιστεύῃ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα και οἱ δαπάνες τῶν μελλοντικῶν ἐργασιῶν μποροῦν νὰ μετρηθοῦν μὲ μία ἀπλή παρεμβολὴ τῶν στατικῶν δεδομένων τὰ ὁποῖα παρέχονται ἀπὸ τὴν λογιστικὴ τοῦ παρελθόντος. Ἐδῶ παρεμβαίνει λογικὰ ὁ οικονομολόγος, ὁ ἀληθινὸς λογιστὴς τοῦ μέλλοντος.

Τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι κυρίως ὁ ἄνθρωπος ὁ τοποθετημένος στὸ σταυροδρόμι τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων· ὁ ἐπιχειρηματίας πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ στὰ στελέχη του, στοὺς ὑπαλλήλους του, στοὺς ἐργάτας του, στοὺς προμηθευτὰς του, στοὺς μετόχους του. Περιβάλλεται ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς κατηγορίες τῶν ἀνθρώπων, πὺδ οἱ διαθέσεις τους τὸν ἐνδιαφέρουν και τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ ὑπολογίζει, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πελατῶν του. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα ὅλα τὰ προσόντα πὺδ χρειάζονται σὲ ἓνα πολιτικὸ. Ὁ οικονομολόγος ὅμως μπορεῖ νὰ τὸν χρησιμοποισῆσῃ ὡς ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου καταστρώνει τοὺς διαφόρους δυνατοὺς ἐλιγμούς, καθορίζοντας ἐπακριβῶς τὰ ἀπαραίτητα μέσα και τὰ ἀποτελέσματα, πὺδ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθοῦν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλιγμούς· σημειώνει ἀκόμη τὶς πιθανότητες ἐπιτυχίας τοῦ καθενός. Καὶ ὁ στρατηγὸς κατόπιν ἐκλέγει.

Ἔως σήμερα θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε πολὺ ὀλίγα παραδείγματα ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ὅπου ὁ οικονομολόγος ἔχει κληθεῖ γιὰ ἓνα παρόμοιο ρόλο. Ἄφοδα ὅμως τώρα μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τὰ παραδείγματα θὰ πολλαπλασιασθοῦν μὲ μεγάλη ταχύτητα. Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ γίνεται βεβαιότερον ἐφ' ὅσον τὸ διπλωματικὸν ἔργον τοῦ ἐπιχειρηματίου γίνεται ὅλο και συνθετώτερον, ὁ ἐπιχειρηματίας καθημερινὰ και περισσότερο γίνεται ἓνας διπλωμάτης, ὑποχρεωμένος νὰ ἀφιερῶνῃ πολὺν χρόνον στὶς ἐξωτερικὲς σχέσεις τῆς ἐπιχειρήσεως, πολὺν χρόνον ἐπίσης πρέπει νὰ ἀφιερῶνῃ γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων μέσα εἰς αὐτήν. Τοῦ μένου ἑλάχιστες δυνατότητες νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του στὴν οἰκονομία τῶν πόρων τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ, γίνεται ἐπιτακτικ-

κώτερη ή ανάγκη, τὰ οὐσιώδη αὐτὰ προβλήματα νὰ τοῦ τίθενται μὲ ὄρους σαφεῖς, ὥστε νὰ διευκολύνουν τὴν ἀπόφασή του. Πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸν θὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν οἰκονομολόγο.

Στὴ συνεργασία αὐτὴ θὰ ὑπάρξῃ μίᾳ δύσκολῃ περιόδῳ προσαρμογῆς. Ὁ οἰκονομολόγος ἔχει συνηθίσει νὰ χειρίζεται τὰ προβλήματα μὲ μεγαλύτερη νοητικὴ ἀκρίβεια ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, γιὰ νὰ διευκολύνεται ἕμως σ' αὐτὸν τὸν αὐστηρὸ χειρισμὸ, ἔχει συνηθίσει νὰ λαμβάνῃ ἀπλοποιημένα κατὰ τρόπον αὐθαίρετο τὰ διάφορα δεδομένα. Θὰ ὑπάρξουν λοιπὸν προστριβές. Ὁ προσανατολισμὸς ἕμως τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἐπιστήμης κατευθύνεται πρὸς τὰ προβλήματα ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ μεταβλητῶν. Δὲν διστάζω δὲ νὰ ἀναφέρω ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸ διάστημα δυσκόλου συνεργασίας, θὰ κατορθωθῇ ἡ συνεργασία αὐτὴ νὰ γίνῃ φυσικὴ. Τότε οἱ θεωρητικοὶ θὰ συνεργάζονται κατὰ θαυμαστὸν τρόπο μὲ τοὺς πρακτικοὺς καὶ ὅλοι μας θὰ μείνουμε ἐκπληκτοὶ γιὰ τὴν τόσο ἀποτελεσματικὴν χρησιμοποίησιν τῶν παραγωγικῶν μέσων.

Κ Ε Ν Τ Ρ Ο Ν
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
 (Business and Public Administration)

Θὰ λειτουργήσῃ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἐκπαιδευτικοῦ ἔτους 1958—1959 ὡς αὐτοδιοίκητον ἐσωσχολικὸν ἴδρυμα τῆς Σχολῆς, παραλλήλως καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν κέντρων τῆς Α.Σ.Β.Σ. Ἀνάπτυξις κατὰ πλάτος καὶ διερεύνησις κατὰ βάθος ὅλων τῶν ὀργανωτικῶν, διοικητικῶν, λογιστικῶν, καὶ διαχειριστικῶν προβλημάτων, βάσει τῶν τελευταίων δεδομένων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Πρακτικῆς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
 ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΧΟΥ